

Evaluatie van het concept driecompartimentenlandschap **vanuit het perspectief van Ruimtelijke planning** in Vlaanderen

Commissie voor Leefmilieu, Natuur, Ruimtelijke Ordening en
Energie

18 januari 2022

Mieke Nolf (VRP) en Marjolijn Claeys (Voorland/VRP)

VOORLAND

Vanuit welke achtergrond spreken we?

Vanuit “het perspectief van Ruimtelijke planning”

art. 1.1.4 VCRO

- duurzame ruimtelijke ontwikkeling
- Vertrekt vanuit realiteit **diverse claims** in de **schaarse ruimte**
- *Gelijktijdige* afweging
- ten behoeve van de **huidige generatie**, zonder dat de behoeften van de **toekomstige generaties** in het gedrang gebracht worden

Met de blik van ruimtelijk planners

1. Zien wij in de conceptnota een terechte **bezorgdheid voor de open ruimte** in Vlaanderen (PRO), maar merken wij op dat het voorstel van 3 compartimentenlandschap **te weinig rekening houdt met het feit dat de huidige bouwmogelijkheden de open ruimte nog steeds ernstig bedreigen**, hierdoor dreigen we te vervallen in symptoombestrijding (CONTRA)
2. Onderschrijven wij dat er nood is aan een **ruimtelijke visieontwikkeling op landbouw** in Vlaanderen (PRO), en zijn wij ervan overtuigd dat dit **een integrale visie** moet zijn waarbij meerdere thema's en uitdagingen tegelijk afgewogen en aangepakt worden (CONTRA)
3. Plaatsen we vanuit die visie **procesvoering** centraal, waarbij landbouw(ers) actief mee aan tafel zitten, op voorhand van bovenaf zones bepalen hypothekeert dit proces (CONTRA)
4. Merken we op dat **ruimtelijke differentiatie** niet goed werkt via generiek beleid, Vlaamse doelstellingen vergen een **gebiedsgerichte contextuele** vertaling. (CONTRA)
5. Tot slot stippen we aan dat de spreiding van **milieuvervuilende stoffen best door bronmaatregelen** worden aangepakt, buffers kunnen effect op ecosystemen niet vermijden (CONTRA)

1. Bezorgdheid over de open ruimte

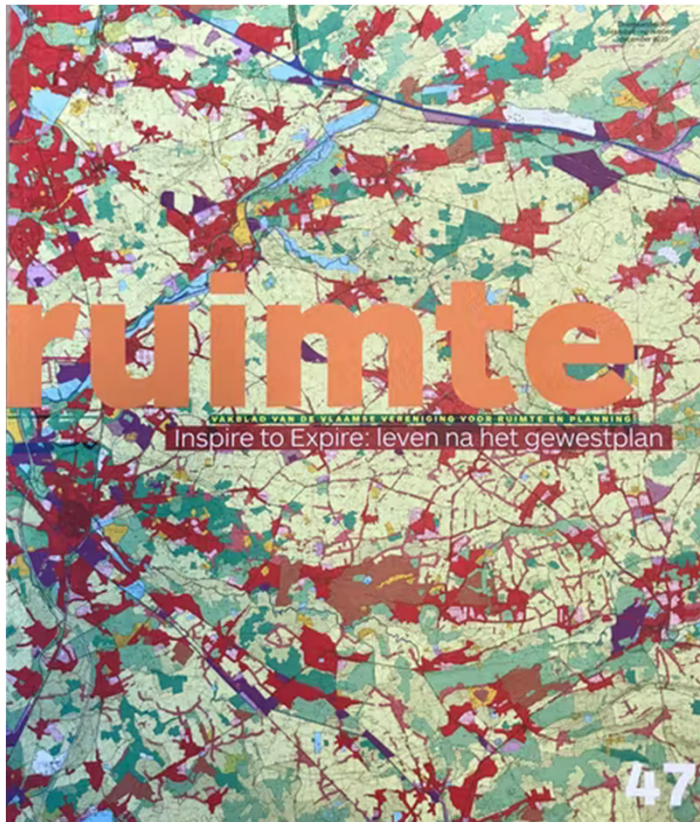
Functioneren van watersysteem en andere natuurlijke systemen vraagt een **sterke en verbonden open ruimte** met oa meer ruimte voor natuur en bos. cfr. Europese doelstellingen: habitatrichtlijn, kaderrichtlijn water, nitraatrichtlijn en doelstellingen RSV en BRV

Om deze systemen optimaal te laten functioneren is ruimte nodig, die voornamelijk **gezocht wordt in de door landbouwers gebruikte ruimte.**

***Maar tegelijk* wordt de open ruimte zelf nog steeds bedreigd door de vele bouw mogelijkheden**

- Planologisch
- In de vergunningverlening

Planologische “aanslag” op landbouw

Gewestplan: modernistisch

vooruitgangsoptimisme van jaren '60:

- Ruimte voor ontwikkeling wordt royaal ingekleurd
- Geen visie op open ruimte: restruimte
- voorkeur voor (mono)functionele zonerings van open ruimte

Ruimteboekhouding RSV:

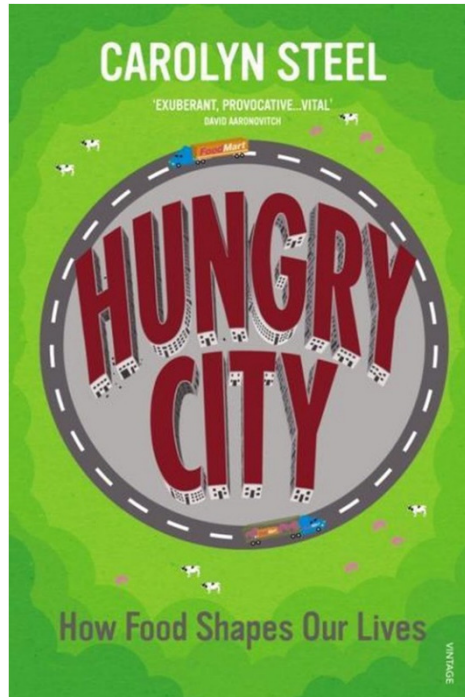
bijkomende ruimte voor stedelijke ontwikkeling blijft onaangeroerd + meer bos en natuur ten koste van landbouw

BRV: nog steeds bos en natuur ten koste van Landbouw, wel aankondiging “bouwshift” om open ruimte te beschermen

Zie onderzoek “Inspire to expire” (Coppens, T., Vloeberghs, G., Leinfelder, H., De Decker, P., Lebbe, H.)

Zie: <https://www.vrp.be/wordsby/uploads/2021/11/Hans-leinfelder-zonder-fotos.pdf>

Is de visie op de afbouw van landbouwruimte nog van deze tijd?

EL PARC AGRARI DEL BAIX LLOBREGAT, BARCELONA Van landbouwersgroepen tot landschapspark

Dit park ligt net ten zuiden van Barcelona, nog binnen het metropolitane gebied rondom de stad. Het park is ontstaan naar aanleiding van de verstedelijkingsdruk op het landbouwgebied en wil het behoud van de landbouwactiviteit garanderen. Duurzame landbouwproductie wordt er geïntegreerd met ecologische en culturele waarden, en er wordt gefocust op de economische, landschappelijke en sociale rol. Een Agrarisch Park Consortium, de Baix Llobregat regionale raad, is samengesteld door de landbouwvereniging en de provinciale raad van Barcelona.

Landbouwpark Barcelona, voorbeeld in brochure voedsellandschappen PPL, Vlaams Bouwmeester

Aanbod VVSG naar lokale besturen

Thematische Voedseldagen

5 data - 5 thema's

Voorjaar 2022 Online

vvsg

VLAAMSE
LAND
MAATSCHAPPIJ

Vlaanderen
is open ruimte

Webinar voedsellandschap VLM 20 jan 22

Tweede “aanslag” is vanuit de vergunningverlening: wetgeving zonevrije functies

Als landbouw bestemd gebied lijkt grote oppervlakte, maar door de inname ervan door zonevrije functies wordt slechts een deel voor professionele landbouw gebruikt.

Cfr Anna Verhoeve (Ilvo) in de provincie Antwerpen heeft bijna **1/3 van het agrarisch bestemd gebied in de feiten geen landbouwgebruik***.

Wat is het dan wel?

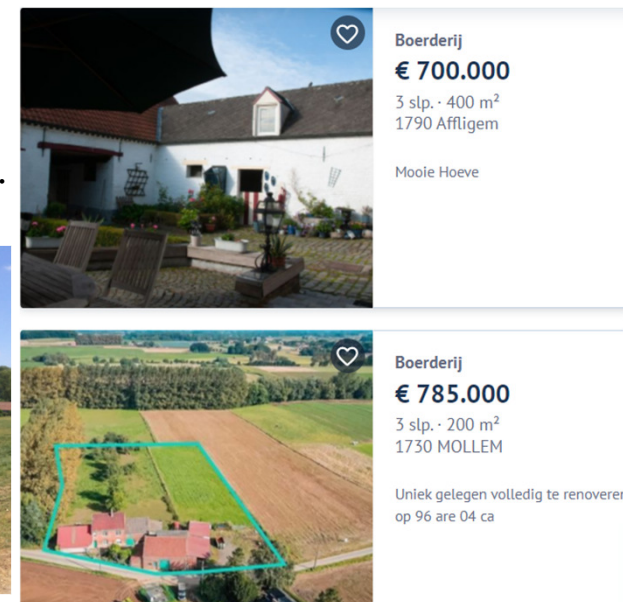
1.

2.

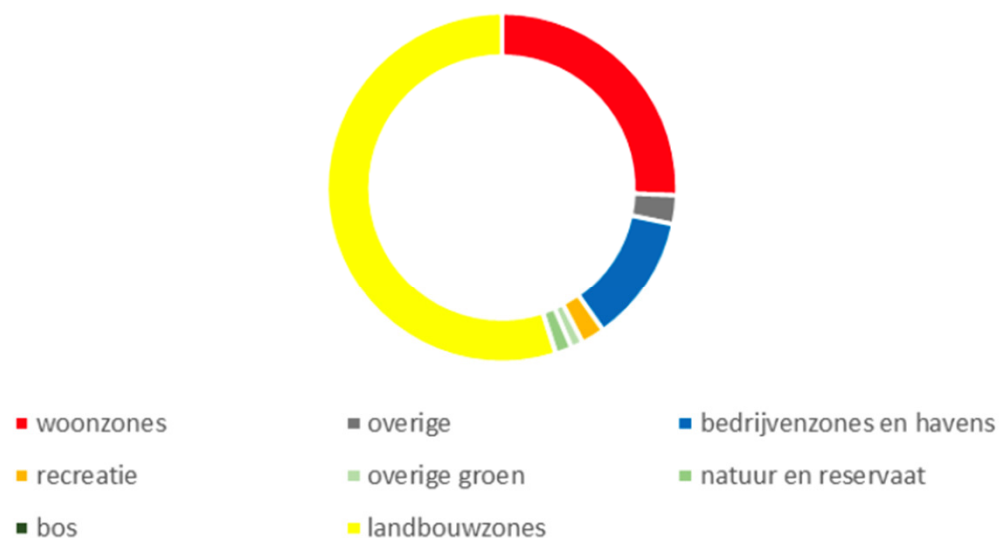
3.

*cijfer ruimteboekhouding – eenmalige percelenreigstratie <https://pureportal.ilvo.be/nl/publications/niet-agrarisch-gebruik-van-het-agrarisch-gebied-in-de-provincie-a> en <https://pureportal.ilvo.be/nl/publications/virtueel-landbouwland-harde-verschil-tussen-feiten-en-cijfers>

1. Zonevrij bedrijf, Anna Verhoeve, Presentatie Werelddag 2018
2. Verpaarding van het platteland, beeld Bond Beter Leefmilieu
3. Zoekterm “hoeve te koop” 13.01.22 – screenshot Immoweb

Gevolg: Open ruimte is (nog steeds) een vogel voor de kat

Figuur 3. Samenstelling van het bijkomend ruimtebeslag 2013-2019 (bron: departement Omgeving en VITO, eigen bewerking)

Rapport Taskforce Bouwshift*: niet alleen werden harde bestemmingen in het verleden te royaal ingekleurd, ook vindt **meer dan 50% van het huidig bijkomend ruimtebeslag** plaats **in zachte bestemmingen**.

(*adviesgroep op vraag van minister Zuhal Demir nav instrumentendecreet
<https://omgeving.vlaanderen.be/rapport-van-de-taskforce-bouwshift-beschikbaar>)

Prioritair voor al wie de open ruimte een warm hart toedraagt: **de bouwshift**

1. Overige (slechtgelegen) onbebouwde harde bestemmingen omzetten naar zachte bestemmingen (landbouw en natuur)
2. Stop bijkomende zonevreemde uitbreidingen in de open ruimte
(TF Bouwshift – maatregel 1)

Pas de 'afwijkingsplanologie' decetraal aan en schroef ze terug:

- VCRO art. 4.4.23 en BVR 28/11/2003 'Tot vaststelling van de lijst van toelaatbare zonevreemde functiewijzigingen'
- VCRO art. 4.4.10 – 4.4.22 'Zonevreemde Basisrechten' houden binnen bestaand volume
- VCRO art. 4.4.3 'Afwerkingsregel'
- VCRO art. 4.4.7/1 en 4.4.8 'Afwijkingsmogelijkheden voor handelingen van algemeen belang'
- VCRO art. 4.4.24 en 4.4.29 'Planologische attesten'
- BVR 16/07/2010 'Tot bepaling van [stedenbouwkundige] handelingen waarvoor geen [omgevingsvergunning] nodig is'

Nodig:

Taskforce/ Steunpunt Planningsysteem

Oproep tot actie vanuit het Vlaams “Open Ruimte” Middenveld

Vanuit een dialoog
met Boer Ruimt Veld-project

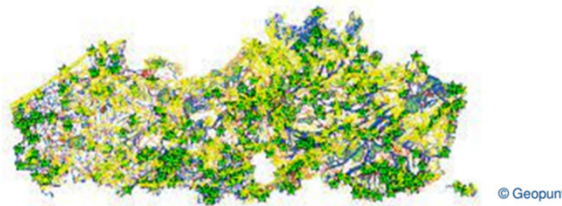
18 november 2021

gezamenlijk en breed
draagvlak in het
middenveld van de
***landbouw- én
natuursector.***

2. Nood aan ruimtelijke visie op landbouw

- Ruimtelijk beleid (gemeentelijk, provinciaal*, Vlaams niveau) gaat nog weinig actief met landbouwruimte aan de slag. Passieve benadering 'bestemming'.
- Ook vanuit landbouwbeleid geen initiatieven

- Gebiedsgerichte visie [landschapsbeleid](#)
  - Landschapsatlas – Landschapskennmerkenkaart -> Erfgoedlandschappen

Hans, Leinfelder, KULeuven

Slide uit [presentatie 18 nov 2021](#)

- ~~Gebiedsgerichte visie~~ [landbouwbeleid](#)
  - Defensieve houding (LIS, LER, ...) tegen afbouw?
  - Angst om prioriteiten te stellen?

*pioniers: beleidsplan ruimte provincie Antwerpen, provincie OVL herbestemming hoeves Vlaamse Ardennen, Stad Aalst

Nood aan een **integrale** ruimtelijke visie op landbouw

Elementen uit deze visie zijn:

- **Ons water- en bodemsysteem** staat onder druk. Niet alleen waterkwaliteit, ook: ruimte voor rivieren, problematiek van bodemverdichting door machines en erosie, droogte en drainage
- Nood aan eerlijk inkomen en **toekomstperspectief** voor landbouwers (race to the bottom)
- **Lokale voedselstrategie** moet versnelling hoger: van *nice to have* naar *need to have*
- Hoe herstellen we de **verbroken stad-plattelandsrelatie** (voorzieningen verdwijnen, wantrouwen politiek,...)
- **Per regio zijn er ook “landbouweigen” ruimtelijke afwegingen** zoals bodemsoort en bodemvruchtbaarheid, microklimaat, lokale agro-ecosystemen, maar ook: nabijheid van industrie en bodemvervuiling...
- Naast bedreigende plannings- en vergunningskaders zien we ook bijkomende druk op landbouw vanuit **infrastructuur, logistiek en transport** en **energie** (cfr 'zonnevelden')

=> Ruimtelijke visies die vanuit één perspectief vertrekken schieten te kort, zijn te simplistisch.

Deze visie-ontwikkeling biedt kans om **innovaties te verkennen**

Hoe kunnen we zowel efficiënter als duurzamer omgaan met de ruimte voor landbouw:

- hoort industriële, niet-grondgebonden landbouw thuis in de open ruimte, in landbouwgebied?
- hoe landbouwbedrijfskeuzes in de open ruimte beter afstemmen op omgevingsfactoren, landschapskenmerken en ecosystemen?
- hoe kunnen we ruimtelijk rendement van het industriële segment verhogen?

cfr. Agrotopia Roeselare, Pilootproject productief landschap

https://www.vlaamsbouwmeester.be/sites/default/files/uploads/PPPL_brochure3-eindBrochure_LR_0.pdf

3. Procesvoering (vanuit een visie) staat centraal, op voorhand zones bepalen hypothekeert dit proces

- Van bovenaf op grote schaal zones benoemen leidt vaak tot (nodeloze) **discussies over rechtszekerheid**. Dergelijke **juridisering** maakt noodzakelijke evoluties op het terrein vaak onmogelijk.
- Ervaringen van Ilvo en VLM: vanuit een visie met landbouwers gaat praten, hun wensen en bezorgdheden aanhoort en **samen oplossingen** zoekt. Hierbij tegelijk **duidelijkheid** over de lijnen die je uitzet in je visie.
- Procesvoering = samenspraak, afspraken, onderhandeling, rechtvaardige uitwisseling van 'winsten' en 'verliezen'.
- Naast noodzakelijke herbestemmingen ook **andere instrumenten** inzetten: bedrijfscoaching, grondenruil, verweving, beheersplannen, slooppremies, inrichtingswerken ifv natuurlijk waterbeheer

4. Gebiedsgericht

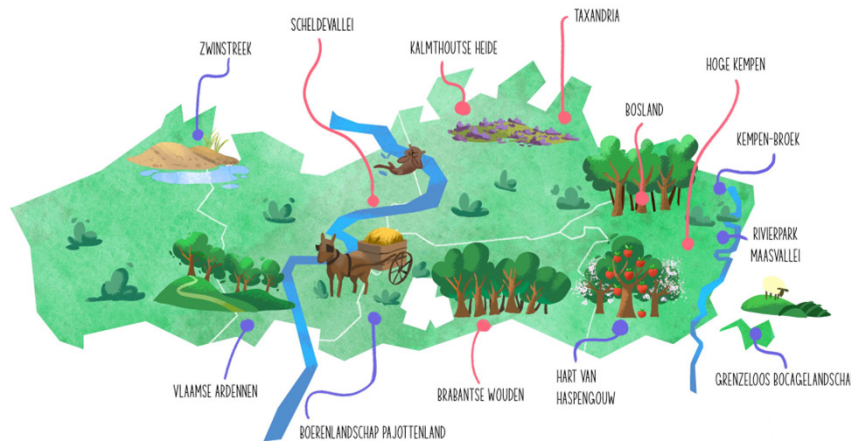
- Ruimtelijke differentiatie werkt niet goed via generiek beleid, Vlaamse doelstellingen vergen **gebiedsgerichte vertaling**.
- Ondersteund door **ruimtelijke omgevingsanalyse**.
(ruimtelijke context in De Westhoek is anders dan in de Vlaamse ruit is anders dan in de Kempen)
- In ieder gebied zelfde ambitieniveau!

Regionale governance aanpak nodig:

- samenwerking departementen landbouw en omgeving
- doorvertaling in BRV
- doorvertaling op regionaal en lokaal niveau

De Landschapsparken als pilootprojecten => gebiedscoalities

Nationale parken
en Landschapsparken

13 kandidaten op shortlist Nationaal park of
landshapspar
<https://omgeving.vlaanderen.be/nog-13-kandidaten-op-short-list-voor-erkenning-als-nationaal-park-of-landshapspar>

Contouren van een landbouw-ruimtebeleid

Ruimtelijke visieontwikkeling: op open ruimte en biofysische functies ervan, in relatie met lokaal landbouwbeleid, met aandacht voor stads-plattelandsmetabolisme en vanuit toekomstscenario's

Gebiedsgericht: waar wat wel en niet kan hangt af van ruimtelijke context (zie bvb onderzoek hergebruik hoeves Anna Verhoeve, Ilvo). Door gebiedsgericht te werken kan je generieke doelen contextueel vertalen, differentiëren en volgens de context keuzes maken en lokaal het stad-plattelandsmetabolisme herstellen

Participatief: met verschillende actoren actief mee aan de tafel. Met landbouwers zelf mee over hun toekomst nadenken.

Binnen een **richtinggevend Vlaams doelstellingenkader en vanuit actieve Vlaamse overheid** (oa doorwerking in BRV)

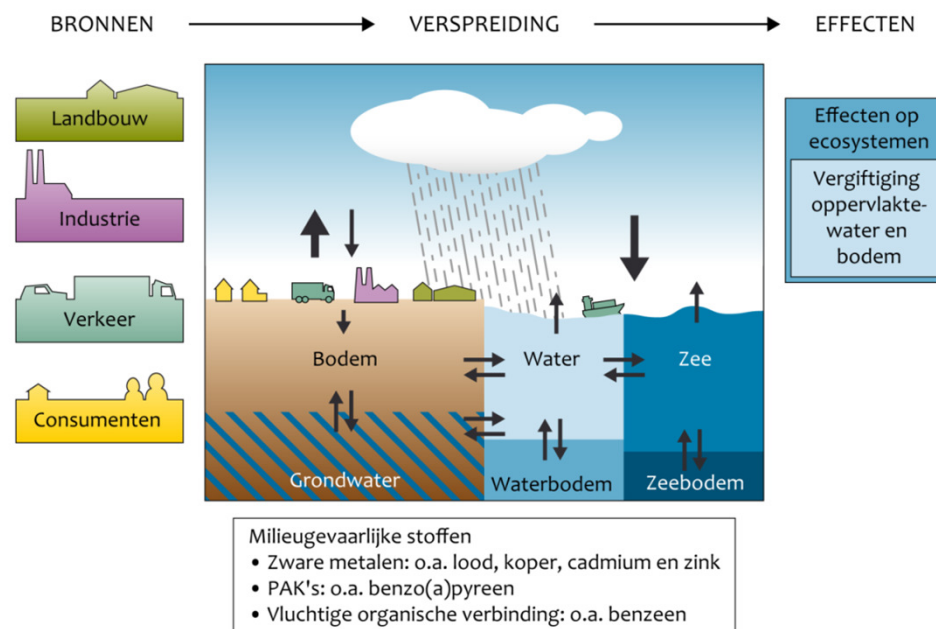
Regionale governance aanpak met Vlaamse, regionale en lokale actoren en met mandaat om plannen effectief uit te voeren.

Cfr Aanpak strategische projecten BRV, maar dan structureel, niet enkel projectmatig

5. Tot slot: gebruik ruimtelijke planning niet om een milieuprobleem op te lossen.

Via planning kan je buffers maken om blootstelling van de mens aan milieurisico's te verkleinen, maar **je kan geen buffers maken die de verspreiding van milieugevaarlijke stoffen in ecosystemen kunnen voorkomen**. Bronaanpak is daarvoor noodzakelijk.

Cfr RURA 2021,
kaartmateriaal
p 157-159

Evaluatie van de conceptnota 3 compartimentenlandschap

PRO

+ toont een **terechte bezorgdheid over open ruimte in Vlaanderen**

+ kaart **nood aan ruimtelijke visie op landbouw** aan

+ doet een voorstel van **ruimtelijke differentiatie van het landbouwgebied**.

CONTRA

- pakt verlies van open ruimte door **bijkomend ruimtebeslag** niet aan
- we hebben **integrale ruimtelijke visies nodig**
- **ruimtelijke differentiatie: procesvoering mét actoren centraal**
- **gebiedsgericht**
- om verspreiding van milieugevaarlijke stoffen in ecosystemen tegen te gaan is **bronaanpak** noodzakelijk.